

ПОЛТОРАКОВ О. Ю.,

кандидат політичних наук, старший
дослідник,

старший науковий співробітник

(Національна академія внутрішніх
справ)

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.5>

«СТРАТЕГІЧНА КУЛЬТУРА» ТА «СТРАТЕГІЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО»: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ

Стаття присвячена філософсько-правовій концептуалізації понять «стратегічна культура» та «стратегічне співтовариство» у контексті розбудови держави, права та забезпечення національної безпеки. Авторська концепція базується на тому, що сучасні підходи до осмислення державності та правової системи значною мірою визначаються так званим «культурним поворотом», який акцентує увагу на контекстуальних феноменах політичної та правової культури. Особливе значення ця проблематика набуває в умовах російсько-української війни, яка, окрім військового, має глибокий культурно-правовий вимір – зіткнення парадигм «права сили» та «сили права». Аналізуються сучасні наукові підходи до вивчення правової та стратегічної культури, підкреслюючи, що питання культурної обумовленості державних рішень дедалі активніше досліджуються як філософами, так і правознавцями. Водночас відзначається, що феномен стратегічної культури до останнього часу залишався на периферії уваги профільних дослідників, незважаючи на його ключову роль у формуванні національних стратегій і державної політики. Стратегічна культура розглядається як система захисту та інтерпретації національних цінностей, що трансформуються у національні інтереси та стратегії, зокрема у сфері національної безпеки. Вона тісно пов'язана з правовою культурою, оскільки саме через правові механізми відбувається операціоналізація цінностей та їх захист у державному управлінні. У статті підкреслюється, що стратегічна культура проявляється не лише у доктринах (правовій, воєнній, інформаційній), а й у стратегічних комунікаціях, які формують та закріплюють стратегічні наративи в суспільній свідомості та державних рішеннях. Особливу увагу приділено поняттю «стратегічного співтовариства» – суспільної групи, яка володіє «інтелектуальним капіталом» (П. Бурдьє) і несе відповідальність за підготовку та аргументацію ключових державних рішень у сфері реалізації національних інтересів. Це співтовариство відрізняється від політичної еліти тим, що його діяльність зосереджена на питаннях національної безпеки, виборі стратегій зовнішньої політики, формуванні воєнної доктрини тощо. У статті зазначається, що інституційно стратегічне співтовариство може бути співвіднесене з Радою національної безпеки і оборони України, Ставкою Верховного Головнокомандувача та Конституційним Судом України. У висновках підкреслюється, що стратегічна культура виступає ціннісною основою формування права національної безпеки як нової галузі права, що особливо актуалізувалася в умовах російсько-української війни. Розуміння держави як політико-правового феномену неможливе без урахування взаємозв'язку між національними цінностями, інтересами, стратегіями та відповідними суб'єктами стратегічних комунікацій.

Ключові слова: філософія права, правова культура, стратегічна культура, стратегічне співтовариство, національна безпека.

**Poltorakov O. Yu. “Strategic culture” and “strategic community”:
philosophical and legal conceptualization**

The article is devoted to the philosophical and legal conceptualization of the notions of «strategic culture» and «strategic community» in the context of state-building, law, and national security. The author emphasizes that contemporary approaches to understanding the state and legal system are largely shaped by the so-called «cultural turn,» which highlights the importance of contextual phenomena such as political and legal culture. This issue has become particularly relevant in the context of the Russian-Ukrainian war, which, beyond the military aspect, also represents a profound cultural and legal confrontation – namely, the clash between the paradigms of the «law of force» and the «force of law». The article analyzes current scholarly approaches to the study of legal and strategic culture, noting that the cultural conditioning of state decisions is increasingly being explored by both philosophers and legal scholars. However, the phenomenon of strategic culture has until recently remained on the periphery of specialized research, despite its critical role in shaping national strategies and state policy. Strategic culture is presented as a system for protecting and interpreting national values, which are transformed into national interests and strategies, particularly in the field of national security. It is closely linked to legal culture, as it is through legal mechanisms that values are operationalized and protected within state governance. The article highlights that strategic culture is manifested not only in doctrines (legal, military, informational) but also in strategic communications, which shape and reinforce strategic narratives in public consciousness and state decisions. Special attention is given to the concept of the «strategic community» – a social group possessing intellectual capital and bearing responsibility for preparing and substantiating key state decisions related to the realization of national interests. This community differs from the political elite in that its activities focus on issues of national security, the selection of foreign policy strategies, the formation of military doctrine, and so on. The article notes that, institutionally, the strategic community can be correlated with the National Security and Defense Council of Ukraine, the Supreme Commander-in-Chief's Headquarters, and the Constitutional Court of Ukraine. In conclusion, the author stresses that strategic culture serves as the value foundation for the formation of national security law as a newly emerging branch of law, which has become especially relevant in the context of the Russian-Ukrainian war. Understanding the state as a political and legal phenomenon is impossible without considering the interconnection between national values, interests, strategies, and the respective subjects of strategic communications.

Key words: *philosophy of law, legal culture, strategic culture, strategic community, national security.*

Вступ. Основні вектори сучасного науково-філософського осмислення проблематики розбудови держави і права багато в чому обумовлені явищем «культурного повороту» [24], який, в свою чергу, має своїми характерними проявами зовнішню акцентуалізацію професійної уваги до контекстних феноменів «політичної культури» та «правової культури» [19; 25], а також внутрішню артикуляцію підтекстів «культурної» обумовленості значущих державно-правових процесів [13–15; 27].

Постановка проблеми. В актуалізованому контексті тлумачення принципу «верховенства права» Конституційний Суд України артикулював, «що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення

в Конституції України» [5]. В безпрецедентних умовах російсько-української війни, яка має в т.ч. глибинний вимір та підтекст зіткнення культурно-філософських парадигм права («право сили» vs «сила права») дана проблематика набуває неабиякої теоретичної значущості та практичної гостроти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В загальному контексті «культурного повороту» загалом [24–25; 27], відповідним державно-правовим [11; 17] та інституційно-нормативним [12; 22] контекстам «правової культури» [7; 9] та «стратегічної культури» [13–15; 18; 26] у вітчизняному [1; 19] та міжнародному [25; 27] суспільно-правових дискурсах останнім часом приділяється дедалі більша науково-аналітична увага. Відповідні питання «культурної обумовленості» (в т.ч. у вимірі «акультурації» [19]) державно-політичних та державно-правових рішень дедалі активніше та уважніше розглядаються та досліджуються як філософами та культурологами [2], так і правознавцями та державознавцями.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Свого часу ще Б. Кістяківський у нарисі «Соціальні науки та право» (1916) писав, що для з'ясування сутності соціально-наукового вивчення права доводилося весь час протиставляти його традиційному або догматичному вивченню права. В сучасних умовах це передусім означає запит на розгляд державно-правового феномену в т.ч. у відповідних соціокультурних контекстах, що істотно впливають на формування/формулювання [4] та прийняття державних і в т.ч. державно-правових рішень. Разом із тим, державно-правові питання, так чи інше пов'язані із явищем «стратегічної культури» [18; 26] до останніх часів знаходилися переважно на «напівпериферії» уваги профільних дослідників.

Формулювання цілей статті. Сучасне філософсько-правове розуміння «держави» як передусім суспільного («національна ідея») та соціокультурного («національна ідентичність») феномену (поруч із політичним, правовим і т.ін.) та її профільних функцій (внутрішньої безпеки [6], інформаційної [23] та ін.) базується передусім на визнанні наявності у неї відповідних «національних інтересів», які, в свою чергу, базуються на відповідних «національних цінностях» [21]. Зважаючи на це, існує тісний взаємозв'язок та взаємодія між «суспільною правосвідомістю» [20], «національною культурою» та «стратегічною культурою», який, в свою чергу, потребує відповідного філософсько-правового та державно-правового осмислення.

Виклад основного матеріалу. Соціально-правова оцінка значущих суспільних явищ як проявів довготривалих державно-політичних процесів та відповідне ставлення до них з боку соціуму та полутікуму, за визначенням, є не лише поточною «суспільно-політичною думкою», але й стратегічною їх оцінкою, визначенням їх відповідності як загальним «національним цінностям» [9], так і відносно конкретизованим «національним інтересам».

1. «Стратегічна культура» та правова культура: діалектика аксіологічного взаємозв'язку. Відтворення «національних цінностей» здійснюється насамперед шляхом операціоналізації загальних принципів права, в т.ч. шляхом покарання за їх порушення (від загального «морального осуду» [7] до відповідних конкретних санкцій конституційного, адміністративного, кримінального та ін. характеру тощо). Зважаючи на це, існує тісний взаємозв'язок та взаємодія між «правовою культурою» та «стратегічною культурою» [1]. Одночасно, суспільна оцінка значущих державно-правових явищ та процесів, що здійснюється в соціально-правовому контексті, як правило, є не лише культурно-правовою (в термінах національної «правової культури»), але й стратегічною їх оцінкою, визначенням їх відповідності як «національним цінностям», так і «національним інтересам». Таким чином, «стратегічна культура» є системою захисту «національних цінностей» та їх інтерпретації в термінах «національних інтересів» з подальшою конвертацією в «національні стратегії», так чи інакше замкнені на «стратегію національної безпеки».

В суто ціннісно-правових площинах [7; 9] це знаходить своє втілення, зокрема, у соціально резонованих дискурсах щодо питань смертної кари [4] або співставних до неї альтернатив (від «відрубати руки» до «відправити на фронт», «перевести в штрафбат» і т.п.) за відповідні злочини (корупція тощо).

В певному сенсі, «стратегічна культура», хоча наразі й не має власної «унікальної» філософсько-правової предметності [1], але з одного боку – являє собою один зі значущих аспектів загальної національної культури, а з іншої – втілюється передусім у відповідних доктринах (правовій [11; 17], воєнній, морській і т.п.) та похідних стратегіях (Стратегія національної безпеки, Стратегія воєнної безпеки, Стратегія інформаційної безпеки і т.п.) [18], а також замкнених на них «стратегічних комунікаціях» [23] («стратегічні наративи» тощо). Разом із тим, ключовим суб'єктом – носієм «стратегічної культури» є відповідне «стратегічне співтовариство» [13–15].

2. «Стратегічне співтовариство»: інституціалізація суб'єктності у державно-правових відносинах. Стратегічна культура лежить в соціокультурній основі підтримки «національної ідеї» та захисту «національних цінностей» та їх суспільної інтерпретації в термінах «національних інтересів» з подальшою конвертацією (операціоналізацією) в «національні стратегії», так чи інакше замкнені на Стратегію національної безпеки (Стратегія воєнної безпеки, Стратегія інформаційної безпеки і т.п.). Ключовим суспільним суб'єктом, відповідальним за це, можна вважати відповідне «стратегічне співтовариство» [13–15].

В першому наближенні «стратегічне співтовариство» можна визначити як суспільну групу, носія «інтелектуального капіталу» (П.Бурдьє), що несе основну загальну (як «державну», так «моральну») відповідальність за попередню підготовку, аргументування та прийняття принципово важливих державних рішень щодо реалізації «національних інтересів» (в термінах «стратегічних наративів»), які сягають глибини «національних цінностей» та забезпечують тяглість державної політики, попри зміни конфігурацій «державної еліти» та/або «владного істеблішменту».

Варто окремого зазначення, що «стратегічне співтовариство» знаходиться на перетині «державної влади» (як правової категорії), «державної/національної еліти» (як політологічної категорії), «владного істеблішменту» (як соціологічної категорії), оскільки з одного боку – не є чітко прив'язаним до конкретних державних посад із відповідними повноваженнями (верхівки «бюрократії»), а з іншого боку – не є безпосереднім активним публічним учасником «боротьби за владу», дистанціюючись від електорально-політичної кон'юнктури та партійно-політичної дихотомії «влада-опозиція».

Сфера відповідальності «стратегічного співтовариства» – передусім ті проблеми національної безпеки, що торкаються таких принципових питань «жорсткої безпеки» (“hard security”) як вибір геостратегій зовнішньої безпеки між спектром відповідних варіантів (починаючи з членство у воєнно-політичному блоці/альянсі чи отримання/надання «парасольки безпеки» – і закінчуючи варіантами нейтралітету чи позаблоковості), основ воєнної доктрини (ядерна зброя і т.п.) тощо. В цьому лежить принципова відмінність «стратегічного співтовариства» від «політичної еліти», яка опікується дуже широким спектром переважно поточних питань.

Похідним завданням «стратегічного співтовариства» є операціоналізація «національної ідеї» у відповідних «стратегічних наративів» та подальша їх імплементація (в суспільну думку та державні рішення) за допомогою інструментарію «стратегічних комунікацій» – аргументація та донесення/доведення відповідних варіантів геостратегій до якнайширшої суспільної аудиторії та їх закріплення як у державних рішеннях, так і в «громадській думці». Так, зокрема на поточному «порядку денному» України щодо відсічі широкомасштабній російській агресії як «екзистенційній загрозі» вже відносно давно стоїть питання якнайширшої «суспільної мобілізації» та, зокрема, тягара відповідальності за вкрай необхідні «непопулярні рішення».

На практиці це імплементується, зокрема, в суспільно резонансні питання конституційних норм (від основ територіального устрою до наявності іноземних військових баз), міжнародних договорів та похідних процедур (на кшталт референдумів щодо членства в НАТО, ЄС і т.п.) в загальному контексті «стратегічних комунікацій». Відповідно, прикладними питаннями виступають державні підходи та рішення щодо «гарантій безпеки», ядерної зброї, структури воєнної організації (призов vs контракт і т.п.), цивільно-військових

відносин та специфіки контролю над сектором безпеки і т.п. В термінах суб'єктності «права національної безпеки» та відповідних правовідносин (передусім конституційно-правового характеру), в своєму першому наближенні «стратегічне співтовариство» може бути інституційно співвіднесено з Радою національної безпеки та оборони [8; 22], а також, принаймні опосередковано, Ставкою Верховного Головнокомандувача та Конституційним Судом України. На користь останнього свідчать, зокрема, такі результати його діяльності як Висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) Конституції України [3].

Загальною нормативно-правовою «рамкою» діяльності «стратегічного співтовариства» попередньо виступає сукупність правових норм та інститутів, яка регулює відносини держави та (громадянського) суспільства щодо забезпечення національної безпеки. «Зовнішнім контуром» цих відносин виступають передусім «цивільно-військові відносини», а «внутрішнім контуром» – передусім «демократичний цивільний контроль над сектором безпеки». Ключовим інституційним механізмом, який надає відповідним відносинам належну динаміку та спрямованість («стратегічний наратив»), виступають «стратегічні комунікації».

Висновки. «Стратегічна культура» в фокусі перспектив становлення «права національної безпеки». Сучасне розуміння «держави» як політико-правового феномену базується передусім на визнанні наявності у неї відповідних «національних інтересів», які, в свою чергу, базуються на відповідних «національних цінностях». Феномен «стратегічної культури», носієм якої є «стратегічне співтовариство» (інституціоналізоване у РНБО України), попередньо виступає ціннісною основою «права національної безпеки» як новоформованої галузі права, актуалізованої загальними реаліями російсько-українського війни (з 2014 р.) та принципово артикульованої з початком широкомасштабної збройної агресії росії проти України.

Список використаних джерел:

1. Алієв Р.В., Полтораков О.Ю. «Стратегічна правова культура»: від концептуалізації до операціоналізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція* : зб. наук. пр. Вип. 69. С. 4–9. – Режим доступу: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc69/3.pdf> DOI: 10.32782/2307-1745.2024.69.1
2. Альчук М. Філософсько-правовий дискурс: історія і сучасність. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2013. Вип. 3. С. 7–13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2013_3_3
3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. *Верховна Рада України. Офіційний вебсайт*. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-18#Text>
4. Волобуєв А.Ф. Смертна кара під час воєнного стану як засіб публічної превенції. *Аналітично-порівняльне правознавство : електронне наукове видання*. 2025. № 2. С. 820–825. – Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/327816/317639>
5. Верховенство права. *Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт*. – Режим доступу: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>
6. Джураєва О.О. Функція внутрішньої безпеки та охорони правопорядка в сучасній державі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21. С. 54–58. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2003_21_12
7. Євхутіч І.М. Мораль і право – взаємопов'язані і взаємопроникаючі системи регуляції суспільного життя. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. Випуск 1. С. 10–20.

8. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1998, № 35, ст. 237. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Карась А.Г. Право як ціннісна основа українського суспільства. *Держава і право*. 2010. № 48. С. 56–61. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/34278>
10. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Максимов С. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід. *Право України*. 2013. № 9. С. 34–53.
12. Омелько І. І. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 166–170. – Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/290548/284148>
13. Полтораков О.Ю. Стратегічна культура у функціонуванні системи національної та регіональної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2008. № 2.
14. Полтораков О.Ю. Стратегічне співтовариство в політичній структурі систем національної та міжнародної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 3. С. 208–216. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_3_27
15. Полтораков О.Ю. Стратегічне співтовариство в системі владно-політичних відносин в Україні. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К., 2010. Вип. 19. С. 74–85. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/26679>
16. Середюк В. Конструктивне тлумачення норм права у парадигмі правового конструктивізму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2022. Т. 9, № 4. С. 71–76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2022_9_4_13
17. Старикова С.І. Поняття, особливості та актуальні питання правової доктрини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3.
18. *Стратегічна культура та зовнішня політика України* : монографія / за заг. ред. І.М. Коваля, О.І. Брусиловської, В.А. Дубовика. Одеса : Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. 264 с.
19. Ситар І.М. Акультурація у праві (теоретичні, культурологічні та антропологічні аспекти). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 164–169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_801_31
20. Сичевський В. Суспільна правосвідомість, правова держава та концепція прав людини. *Академічні візії*. 2022. № 14. Режим доступу: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/728>
21. Ткаля О.В. Національні інтереси та цінності як основа існування і розвитку національної держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 58–61. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/4_2022/12.pdf
22. Федоренко В.Л. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 12. С. 32–39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmjnu_2010_12_7
23. Шемчук В.В. Інформаційна функція та її місце в системі функцій сучасної держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68), № 4. С. 39–45. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29%2868%29_4_9
24. Bachmann-Medick D. *Cultural turns: New orientations in the study of culture*. Berlin/ Boston: Walter de Gruyter, 2016. ISBN: 9783110402971
25. Cultural Studies and the 'Juridical Turn'. *Culture, law, and legitimacy in the era of neoliberal capitalism* / J.Aksikas, S.Andrews (eds). Routledge. 2016. 368 p.

26. Kogoj M. Strategic Culture and the Russian Federation's Engagement in the Russia-Ukraine Conflict. *Contemporary Military Challenges*. 2023. Vol. 25, No. 1. pp. 53–73. DOI: 10.2478/cmc-2023-0005

27. Moran L.J. Legal Studies after the Cultural Turn: A Case Study of Judicial Research. *Social Research after the Cultural Turn*. / Roseneil, S., Frosh, S. (eds). London: Palgrave Macmillan. 2012.

